

Dyslexieprotocol 2023-2024

Voorwoord

Het protocol dyslexie van CSG Willem de Zwijger omschrijft hoe wij als school praktisch vormgeven aan de aanbevelingen die het ministerie van OCW in het landelijk protocol dyslexie voorschrijft.

Jacolien Boersma
dyslexiecoach

Marleen Vennix
zorgcoördinator

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
1. Visie en beleid	4
2. Doelstellingen dyslexiebeleid	5
3. Dispensatie moderne vreemde taal	7
3.1 Vrijstellingen in het vmbo	7
3.2 Vrijstellingen in het havo en het vwo.....	7
4. Toets- en examenfaciliteiten	8
5. MVT vmbo-t, havo en vwo.....	9
Bijlage 1 Richtlijnen voor toetsen.....	11
Bijlage 2 Vakspecifieke informatie vmbo-t, havo en vwo.....	12

1. Visie en beleid

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (Stichting Dyslexie Nederland 2008). De leerling blijft dyslectisch, ook nadat hij met veel hulp een redelijk niveau heeft bereikt. Een groot probleem voor dyslectische leerlingen is, dat zij hun kennis en vaardigheden niet voluit kunnen laten zien, als gevolg van hun beperkte vaardigheden bij het lezen en spellen. Onze visie is daarom dat een leerling met dyslexie actief bezig moet blijven om de gevolgen van zijn handicap te verkleinen. De school ondersteunt en begeleidt hierin de leerling door middel van gesprekken met de dyslexiecoach en diverse hulpmiddelen. CSG Willem de Zwijger volgt in haar beleid het landelijk protocol dyslexie VO zoals vastgesteld door het Masterplan dyslexie Nederland. Ons protocol geeft een beknopt overzicht van de wijze waarop wij vormgeven aan dit landelijk protocol.

2. Doelstellingen dyslexiebeleid

Ons dyslexiebeleid heeft tot doel:

- Dyslectische leerlingen kunnen die opleiding volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn;
- Leerlingen kunnen omgaan met hun dyslexie;
- Leerlingen vergroten hun functionele lees- en schrijfvaardigheid, zo nodig met hulpmiddelen.

Voor wie geldt dit protocol?

Ons dyslexieprotocol geldt voor alle leerlingen met een geldige dyslexieverklaring. Deze leerlingen hebben vaak vooral veel moeite met:

- Lezen en/of spellen op woordniveau bij Nederlands;
- De moderne vreemde talen (nieuwe klank-tekenkoppelingen, ingewikkelde spellingafspraken);
- Het snel en accuraat kunnen lezen (decoderen) van teksten bij alle vakken;
- Het snel en accuraat kunnen spellen (coderen) bij functioneel schrijven bij alle vakken;
- Taken binnen de gestelde tijd afronden.

Signalering en onderzoek

In de meeste gevallen is dyslexie op de basisschool al gesignaleerd en vastgesteld. Omdat dyslexie nooit overgaat, behoudt deze verklaring de hele schoolloopbaan haar geldigheid.

In het Samenwerkingsverband is afgesproken dat er op school geen dyslexieonderzoek wordt gedaan. De dyslexiecoach bespreekt met de betrokken ouders/verzorgers de mogelijke stappen om het dyslexieonderzoek bij een daartoe bevoegde GGZ psycholoog te starten.

Begeleiding

Alle leerlingen met een dyslexieverklaring worden begeleid door de dyslexiecoach. De begeleiding houdt het volgende in:

- Na de aanmelding ontvangen de ouders en leerling de uitnodiging voor een kennismakingsgesprek met de dyslexiecoach en de geboden faciliteiten besproken worden.
- Cursus Dyslexie de baas in klas 1, door de orthopedagoog. Dit zijn begeleidingsgesprekken voor leerlingen van klas 1. Gespreksonderwerpen zijn bijvoorbeeld: hoe leer ik voor toetsen, leesstrategieën, hoe werkt de voorleessoftware etc;
- Leerlingen kunnen zich inschrijven voor de dyslexieflexles waarin verschillende onderwerpen besproken of gewerkt kan worden aan bv. studievaardigheden, gebruik Kurzweil etc.
- Alle leerlingen kunnen kosteloos gebruikmaken van het programma Kurzweil-online. Met deze software kunnen leerlingen boeken en teksten voor laten lezen en hun getypte tekst controleren op spelfouten. De ICT-specialist zorgt voor een account en legt uit hoe het programma werkt.

Aanpassingen bij toetsen en examens

Leerlingen met dyslexie krijgen toetsen en een examen die precies gelijk zijn aan die van de andere leerlingen. De school kan er dus niet voor kiezen om normen te versoepelen of onderdelen van het examen weg te laten. Kortom: de inhoud blijft hetzelfde, alleen de vorm kan aangepast worden. De volgende compenserende/dispenserende maatregelen gelden voor leerlingen met een dyslexieverklaring:

- 25% extra tijd bij toetsen en examens (maximaal 30 minuten)
- leerlingen kunnen indien nodig een vrijstelling aanvragen voor Frans of Duits in klas 2 van het vmbo-t. De vrijkomende tijd besteedt een leerling aan een van de andere talen. Zie voor meer informatie bij 3.1.
- licentie voor het programma Kurzweil-online (voorleessoftware)
- voorgelezen schoolboeken van Dedicon (indien de methode niet over een digitale versie beschikt)
- gebruik maken van een woordenboek (aangepast of zoekhulp)
- reguliere toetsen en SO's in klas 1, en 3 worden aangeboden in het lettertype Dyslexie. SE's in klas 3 in Arial 12
- voorgelezen toetsen en examens (met voorleessoftware van Kurzweil) in een aparte ruimte (de leerling mailt de vakdocent een week voor de toets met het verzoek de toets voor Kurzweil aan te leveren).

Examenleerlingen dienen minimaal twee SE-weken met Kurzweil gewerkt te hebben voor ze tijdens het centraal examen met dit programma mogen werken. Aanmelden voor gebruik Kurzweil in het examenjaar kan uiterlijk 1 december.

- vrijstelling of voorbereidingstijd voor voorleesbeurten in de klas
- de docent hanteert bij reguliere toetsen een aangepaste normering voor spelling. Zie bijlage. Dit geldt niet voor het (school en centraal) examen.
- leerlingen ontvangen een hulpkaartenboekje voor de talenvakken (te gebruiken in klas 1 t/m 3).
- kopieën van aantekeningen, bordschema's e.d. (leerling regelt dit zelf).

3. Dispensatie moderne vreemde taal

3.1 Vrijstellingen in het vmbo

De dispensatie voor een moderne vreemde taal valt ook onder de mogelijke aanpassingen die in het onderwijsprogramma van het **vmbo-t** geboden kan worden. Hoewel er een mogelijkheid voor ontheffing is, moedigt CSG Willem de Zwijger deze mogelijkheid voor dyslectische leerlingen niet aan. Deze ontheffing wordt slechts zeer incidenteel verleend, waarbij ook wordt gekeken of op termijn het behalen van het diploma in het gedrang komt. Wanneer het redelijkerwijs haalbaar is de taal te blijven volgen, heeft dit de voorkeur. Leerlingen kunnen door de aangeboden vaardigheden (luisteren, lezen, spreken, schrijven) hun zwakke punten mogelijk compenseren.

Voor het aanvragen van een aangepast programma (vmbo-t) of vrijstelling voor een moderne vreemde taal moeten de leerling en ouder(s)/verzorger(s) in gesprek met de mentor, betrokken teamleider en de dyslexiecoach. Ook wordt er overlegd met de examensecretaris. De aanvraag wordt in beraad genomen. De teamleider koppelt het besluit terug naar leerling en ouder(s)/verzorger(s), naar de vakdocent en andere betrokken collega's. Het is erg belangrijk dat de leerling die vervroegd een taal wil laten vallen, en de ouder(s)/verzorger(s), zich vooraf goed laten informeren over de eisen van een mogelijke vervolgopleiding. In samenspraak met de teamleider, decaan en/of examencoördinator kunnen mogelijkheden worden onderzocht.

De mogelijke vrijstellingen voor de **bovenbouw van het vmbo** zijn vastgelegd in het Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26n.

3.2 Vrijstellingen in het havo en het vwo

In de eerste drie leerjaren van **havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht**. Er kan **geen ontheffing worden verleend** aan dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. De school moet hierbij wel rekening houden met de mogelijke profielkeuze van de leerling in verband met zijn doorstroommogelijkheden. Alleen in een aantal specifieke gevallen – het gaat niet specifiek om leerlingen met dyslexie – is ontheffing mogelijk:

Alleen in een aantal specifieke gevallen (zie Inrichtingsbesluit WVO, artikel 22, tweede lid) is ontheffing voor Frans én Duits mogelijk. Het gaat hierbij niet in eerste instantie om dyslectische leerlingen. Ontheffing is mogelijk voor leerlingen die:

- Spaans, Arabisch of Turks volgen;
- buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen. Deze leerlingen hebben in de tussentijd niet al op een andere vmbo-school in Nederland onderwijs gevolgd en stromen niet in het eerste leerjaar in. Wanneer ze in het eerste jaar instromen, kunnen ze het reguliere programma volgen en is er geen sprake van achterstand.

4. Toets- en examenfaciliteiten

Voor het treffen van aanpassingen in de wijze van toetsen/examinering bij dyslectische kandidaten is een dyslexieverklaring van een bevoegde gedragswetenschapper nodig op grond van artikel 55 van het Examenbesluit VO.

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) publiceert jaarlijks een brochure over de mogelijkheden voor kandidaten met een beperking, bij centrale examens in het voortgezet onderwijs. Dyslexie valt onder deze categorie. De brochure verschijnt in september en is geldig voor de centrale examinering direct daaropvolgend.

CSG Willem de Zwijger heeft als uitgangspunt dat de maatregelen die geldend zijn voor het centraal schriftelijk examen ook voor schoolexamens, proefwerken en toetsen gelden. Als een leerling met dyslexie moeite heeft om het examen of andere toetsen in gewone vorm af te leggen, kan de examencommissie kiezen voor een aangepaste afname. Deze aangepaste afname wordt dan, in overleg met de zorgcoördinator en dyslexiecoach, gebaseerd op het onderzoeksrapport, waarin duidelijk moet staan beschreven welke maatregelen nodig zijn.

Bij Cambridge Engels wordt het schoolexamen (SE) getoetst via de door hen aangegeven (examen)eisen. Voorafgaand aan het examen worden de gegevens met betrekking tot o.a. dyslexie gedeeld met Cambridge, waarna op basis van de standaard van Cambridge faciliteiten worden bepaald.

Bij het Centraal Schriftelijk Eindexamen (CSE) gelden de faciliteiten van het CvTE (zie hieronder). Algemene faciliteiten vanuit de genoemde brochure van het CvTE zijn:

- Verklanking (voorlezen van teksten);
- Extra tijd bij toetsen en examens (dit betekent een half uur op een examen van 3 uur);
- Gebruik van computer als schrijfmiddel, waarbij door dyslectische leerlingen de spellingcontrole mag worden gebruikt. Leerlingen met een dyslexieverklaring kan worden toegestaan de spellingcontrole uitsluitend bij de volgende centrale examens in te schakelen: Nederlands havo én vwo. Als de kandidaat spellingfouten maakt, worden, in overeenstemming met het correctievoorschrift, punten in mindering gebracht;
- Bij gebruik van de computer wordt erop toegezien dat de leerling geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan (zie document 'Computer als schrijfgereï' op Examenblad.nl);
- Toetsen worden digitaal of in een duidelijk leesbaar lettertype (voorkeur: Arial, puntgrootte 12) aangeboden.

De meest recente brochure is te vinden op:

<https://www.examenblad.nl/onderwerp/kandidaten-met-een-beperking>.

5. MVT vmbo-t, havo en vwo

De eerste twee leerjaren van het vmbo kan de school zelf invulling geven aan het onderwijs in die tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen. Zo kan er bijvoorbeeld meer nadruk worden gelegd op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid. De school moet hierbij wel rekening houden met de doorstroommogelijkheden van de leerling.

CSG Willem de Zwijger kiest ervoor Frans in leerjaar één en Frans én Duits in leerjaar twee in het vmbo-t aan te bieden.

In de bovenbouw van het **vmbo-t** zijn er weinig mogelijkheden tot ontheffingen geregeld, omdat er in de verschillende sectoren veel keuzevrijheid is. Het probleem kan meestal worden omzeild door een vak (lees: Frans of Duits) eenvoudigweg niet te kiezen. De ontheffingsmogelijkheden concentreren zich daarom op de sector economie. In de sector economie moeten leerlingen kiezen tussen wiskunde of een tweede moderne vreemde taal. Ze kunnen dan ook de tweede moderne vreemde taal vermijden door wiskunde te kiezen.

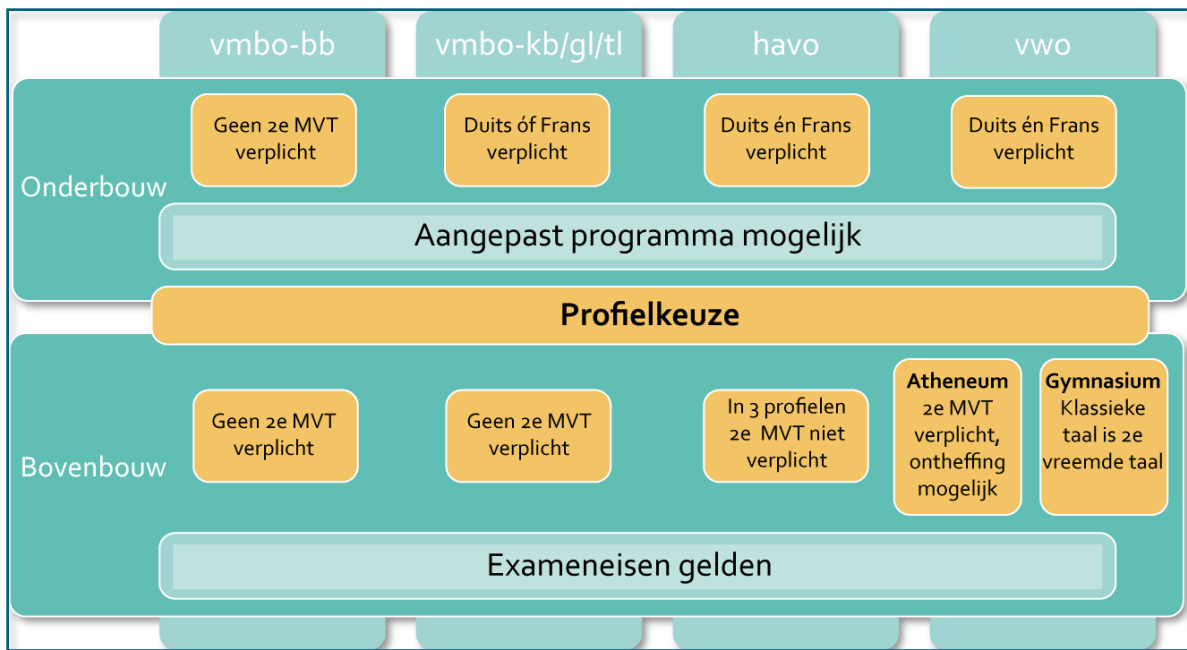
In de eerste drie leerjaren van **havo en vwo** zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen.

In de bovenbouw van het **havo** is per 1 augustus 2007 een tweede moderne vreemde taal in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan Cultuur en Maatschappij.

De mogelijke vrijstellingen voor de bovenbouw van het havo en het vwo zijn vastgelegd in het Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26n.

Het bevoegd gezag van een atheneum/**vwo** kan een leerling ontheffing verlenen voor het volgen van onderwijs in een tweede moderne vreemde taal als bedoeld in [artikel 2.5, eerste lid, onderdeel c](#), indien:

- de leerling een stoornis heeft die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis heeft die effect heeft op taal;
- de leerling een andere moedertaal heeft dan de Nederlandse taal of de Friese taal; of
- de leerling onderwijs volgt in het profiel natuur en techniek of in het profiel natuur en gezondheid en het onderwijs in de taal naar verwachting verhindert dat de opleiding met goed gevolg wordt afgerond.
- in geval van een ontheffing als bedoeld in het eerste lid, wordt de taal vervangen door een van de vakken of programmaonderdelen, genoemd in de [artikelen 2.6 of 2.7, onderdeel c en d](#), met een normatieve studielast van ten minste 440 uren, ter keuze van de leerling, voor zover het bevoegd gezag deze vakken of programmaonderdelen als zodanig aanbiedt.

Bijlage 1 Richtlijnen voor toetsen

Algemeen

Extra tijd

Dyslectische leerlingen hebben recht op extra tijd voor schriftelijke toetsen. In Artikel 55.2b van het Examenbesluit is wettelijk vastgelegd dat leerlingen met een leerstoornis zoals dyslexie in ieder geval recht hebben op een verlenging van de duur van de betreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten (maximaal 25% extra tijd).

Afstemming toetsen MVT

Het uitgangspunt is dat de docenten van de Moderne Vreemde Talen het moment van toetsen zoveel mogelijk op elkaar afstemmen. Afstemming vindt plaats aan de hand van het rooster in Magister.

Dyslexieversie

Toetsen worden in klas 1, 2 en 3 aangeboden in het lettertype Dyslexie en voor SE's in Arial 12.

Kurzweil

Reguliere toetsen (Kurzweil/Word) worden afgenomen in de Mediatheek.

De leerling stuurt hiervoor één week van tevoren een verzoek naar de docent.

De docent mailt de toets minimaal 24 uur van tevoren (zaterdag en zondag tellen niet mee) naar toets@csgwillemdewijger.nl en vermeldt hierbij:

- naam van de leerling
- klas
- datum en tijdstip
- vak
- tijdsduur toets
- eventuele hulpmiddelen

De gemaakte toets wordt in het postvak van de docent gelegd. Let op! Bovenstaande geldt niet voor inhaaltoetsen. Hiervoor zijn speciale inhaaluren.

Indien de gevraagde toets niet aanwezig is, dient de leerling (indien nodig in overleg met de docent) nieuwe afspraak te maken.

Andere vakken dan Nederlands en MVT

Bij andere vakken dan de talen worden spelfouten niet meegerekend. Het kan voorkomen dat het handschrift van een dyslectische leerling zo onduidelijk is, dat er aanleiding is te twijfelen aan het juiste antwoord. In dergelijke gevallen zal de docent meer moeite doen bij wat er werkelijk staat. Een aanbevolen aanpassing in dit geval is, dat de leerling de toets op de computer maakt.

Bijlage 2 Vakspecifieke informatie vmbo-t, havo en vwo

Nederlands

1. Bij dyslectische leerlingen worden spelfouten alleen aangerekend in spellingtoetsen. Hierbij wordt een soepele beoordeling toegepast.
2. Bij dyslectische leerlingen worden herhalingen van spelfouten niet meegerekend en er wordt een maximum van puntenaftrek voor spelfouten gehanteerd.
3. Dyslectische leerlingen ondervinden vaak grote problemen bij het voldoen aan het lezen voor de literatuurlijst. In overleg* worden afgesproken of hulpmiddelen bij het lezen wenselijk zijn. Hierbij kan worden gedacht aan luisterboeken. De leerling kan deze via de ouder(s)/verzorger(s) aanvragen bij het Loket Anders Lezen. De bibliotheek biedt ook een groot aantal luisterboeken aan.

Engels

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven wordt dit bij dyslectische leerlingen als fout niet of minder zwaar gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten of 'Words'.
2. Spelfouten worden bij dyslectische leerlingen wel aangegeven maar telt de spelling niet of minder zwaar mee op het geheel.
3. Bij dyslectische leerlingen worden fouten in het geval van dubbele (mede-)klinkers niet meegerekend. Bijvoorbeeld 'kis' in plaats van 'kiss'. Dit met uitzondering van grammaticale fouten, bijvoorbeeld 'He kiss' in plaats van 'He kissed'.
4. Bij dyslectische leerlingen worden fouten door letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties niet meegerekend, bijvoorbeeld: raod (road), truoble (trouble).
5. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt gelden de bovenstaande regels niet.
6. Bij dyslectische leerlingen wordt het werk 'fonetisch nagekeken', dus er wordt anders gelet op spelfouten. Wel wordt gelet op zinsbouw.
7. Met betrekking tot luistertoetsen kan in overleg* worden afgesproken dat bij dyslectische leerlingen de luistertoets eventueel op een ander moment (eerder of later) individueel wordt afgenomen waarbij een hoofdtelefoon gebruikt kan worden.
8. Dyslectische leerlingen wordt de mogelijkheid geboden een toets mondeling te herkansen in overleg* met de docent.

Duits

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.
2. Als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast geldt dit als een hele fout.
3. Fouten met betrekking tot (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijv. Monnat of Monnat wordt niet fout gerekend.
4. Fouten met betrekking tot letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend. Bijvoorbeeld Truam (Traum).
5. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.
6. Met betrekking tot luistertoetsen kan in overleg* worden afgesproken tot individuele afname met gebruik van koptelefoon.
7. Mondeling herkansen in overleg* met de docent.

Frans

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend bij het produceren van woordjes en/of zinnen.
2. Grammaticale fouten worden fout gerekend in de oefeningen waarin de grammatica expliciet getoetst wordt, bijvoorbeeld bij een toets werkwoordspelling.
3. Foutief gebruik van accenten of het niet plaatsen daarvan wordt niet fout gerekend.
4. Foutief gebruik van interpunctie en hoofdlettergebruik wordt niet fout gerekend.
5. Fouten in dubbele klinkers/medeklinkers worden niet meegerekend. Bijvoorbeeld: file (fille), passepoort (passeport).
6. Fouten door letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend. Bijvoorbeeld: rue (reu).
7. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt wordt het woord fout gerekend. Bijvoorbeeld lion (leeuw) en loin (ver).
8. Fouten bij de lidwoorden (le, la, les, un, une) worden $\frac{1}{4}$ fout gerekend.
9. In geval van klassikaal afgenomen luistertoetsen kan in overleg worden afgesproken tot individuele afname met gebruik van koptelefoon. Indien Woorts wordt gebruikt, krijgt de lln net als bij andere toetsen extra tijd.
10. Bij blijf van voldoende inzet, maar onvoldoende resultaat, krijgt de leerling in overleg* de mogelijkheid om 1x per periode (= 3x per jaar) een vaardigheidstoets (op het gebied van leesvaardigheid, luistervaardigheid of spreekvaardigheid) te maken, met als doel het cijfer op te halen met die vaardigheid waar de leerling goed in is.
11. Mondeling herkansen in overleg* met de docent.

* Overleg vindt altijd plaats tussen de vakdocent en de leerling.